

LA FLOTA SALPA

Per poder fer-nos una imatge més completa del que devia ser el magnífic espectacle de la sortida de la flota cap a Mallorca el dimecres 5 de novembre del 1229 va bé tenir en compte descripcions de sortides similars al llarg dels segles XII i XIII. És molt interessant, per exemple, el relat de Robert de Clari de la sortida de Venècia de la flota de la IV Croada en direcció cap a Constantinoble (1204). És podria dir, sense que això signifiqui, ni de bon tros, menystenir la seva qualitat literària, que la descripció de Jaume I és en blanc i negre i sense so, mentre que la de Robert Clari és en color i amb una magnífica, i de vegades potentíssima, banda sonora. Potser l'explicació de la diferència d'estil es troba, si més no en part, en el fet que el *Llibre dels fets* es va escriure gairebé cinquanta anys més tard de la sortida de les naus de Salou, mentre que Robert de Clari va trigar poc menys de deu anys a escriure el seu relat.

Cadascun dels grans senyors duia el seu propi vaixell per a ell i per a la seva gent i una tarida pel transport dels cavalls. El dogo de Venècia duia cinquanta galeres pagades per ell mateix. El vaixell on anava era tot vermell i hi destacava una gran tenda de seda vermella. Davant del dogo sonaven quatre trompetes de plata i els tambors feien una gatzara plena d'alegria. Tothom, tant els grans senyors com els clergues i els laics, els poderosos i els humils, van manifestar una joia tan exultant en salpar com mai se n'ha vist cap d'igual, de la mateixa manera que no s'ha vist mai una flota d'aquestes dimensions, ni mai se n'ha sentit a parlar. Els pelegrins van fer pujar als castells dels vaixells tots els clergues i religiosos que hi havia per cantar l'himne *Veni creator Spiritus*. I tots, grans i petits, ploraven d'emoció i d'alegria.

Quan la flota va deixar enrere el port de Venècia es veien tantes naus, dromons (vaixells birrems), tants de vaixells poderosos i tantes embarcacions que des de la creació del món no s'havia vist un espectacle similar, ja que en el moment de salpar sonaven alhora cent trompetes de plata i tants de tambors, de tamborins i d'altres instruments que era una pura meravella. Un cop en mar oberta, després d'haver hissats les veles i d'haver desplegat les seves banderes i els seus estendarts en els castells de les naus, semblava ben bé que la mar no era res més que un vast formigueig, dominat per les naus i per l'alegria dels que hi viatjaven.

R. Clari tenia una gran memòria visual i sonora, i la tenia encara molt fresca quan va escriure aquest quadre. Les notes de color (la seda vermella de la tenda del dogo, les banderes i els estendarts) i, sobretot, les notes sonores (les trompetes de plata, els tambors i els tamborins, la cridòria general, el cant de l'himne *Veni creator*

Spiritus) animen el seu relat i permeten d'imaginar alguns detalls de la sortida de la flota de Salou que no s'expliquen en el *Llibre dels fets*.

Quaranta-quatre anys més tard de la sortida de les naus de Venècia camí de Constantinoble, Lluís IX de França va engegar un nou projecte de croada, que tenia com a destí Egipte. Joinville, mariscal de Xampanya i un dels homes de confiança del rei en aquesta expedició militar i religiosa, va recollir en la seva *Vida de sant Lluís* el relat de la sortida de la seva nau des de Marsella. Joinville no va sortir, com la major part dels croats del port d'Aigües Mortes, prop de Montpeller, i, per tant, es limita a descriure la sortida de la seva nau, però, tot i així, convé llegir la seva descripció al costat de les de Jaume I i de Robert de Clari, ja que ens explica tot el que podia passar en una nau croada en el moment de salpar cap a Ultramar: el carregament dels cavalls, les preguntes i les ordres del pilot i, de bell nou, el cant de l'himne *Veni creator Spiritus*. Amb Joinville passem del pla general de tota una flota croada de Robert de Clari al pla general d'una nau.

El mes d'agost embarcàrem a la Roca de Marsella i aquest dia férem obrir la porta de les naus i carregàrem tots els cavalls que havíem de portar a ultramar, i després tancàrem les portes i les tapàrem talment com es tapa la cadireta d'una bóta que hom llença a l'aigua, perquè quan la nau es fa a la mar tota la porta es troba dins l'aigua. Una volta hagueren entrat els cavallers, el pilot cridà als mariners que hi havia a bord i a proa: «Esteu aparellats per a la vostra feina?» «Sí», respongueren. «Aleshores, digué el pilot, que avancin els clergues». I quan els clergues hagueren comparegut els digué: «Canteu en nom de Déu». I d'un a l'altre cap de la nau començaren a cantar *Veni Creator Spiritus*. I el pilot ordenà als mariners: «Hisseeu les veles, en nom de Déu!». I així ho feren. I al cap de poc temps el vent inflà les veles i ens apartà tant de terra que tan sols vèiem cel i aigua. I cada dia el vent ens anava allunyant del país on havíem nascut (traducció d'Enric Bagué).

La descripció de la sortida de Xipre de la flota reial francesa, on havia fet una llarga escala, el 21 de maig del 1249 també s'ha de llegir al costat de la del *Llibre dels fets*, sobretot per comparar com Joinville i Jaume I descriuen d'una manera molt similar el magnífic espectacle que oferia el mar ple de veles blanques per totes bandes.

Des del primer dia de març, per ordre del rei, els barons i els altres pelegrins disposaren que altra volta les naus fossin carregades de vi i de queviures per tal de partir quan el rei ho manés. I quan tot estigué a punt, el rei i la reina es recolliren a llur nau, el divendres abans de la Pentecosta, i el rei digué als seus barons que seguissin darrera vers Egipte. El dissabte salpà el rei i també totes les altres naus. I era bell de

veure, car semblava que tota la mar, tant com la vista s'estenia, era plena de les veles d'aquelles cent vuitanta naus que formaven l'estol, grans i petites (traducció d'Enric Bagué).

Jaume I, narrant la sortida de la seva flota des de Salou gairebé a cinquanta anys de distància, recorda sobretot dos fets: la disposició estratègica de les naus i que, com en el cas de Joinville, la mar «semblava blanca de les veles: tant era gran l'estol», és a dir, per una banda, la lògica militar i, per l'altra, la lírica, cristal·litzada en una imatge lligada a l'emoció que devia sentir el rei en aquells moments, just a l'inici de la seva primera gran expedició militar. Robert de Clari, un humil cavaller picard amb un paper del tot secundari en la quarta croada, però amb la memòria viva i fresca, escriu una descripció calidoscòpica de la sortida de les naus de Venècia. Joinville, per la seva banda, passa de descriure amb precisió la sortida d'una única nau a expressar amb una imatge potent, com Jaume I, la sortida de la flota reial francesa cap a Egipte. Cadascú a la seva manera ens ha deixat el testimoni d'unes escenes que era difícil que no quedessin gravades a la retina i a la memòria durant molts i molts d'anys.

© Xavier Renedo